

JAKOŚĆ PRZESTRZENI I LOKALNY KRAJOBRAZ JAKO WAŻNE ELEMENTY KOMUNIKATU KULTURY REGIONU POGÓRZA DYNOWSKIEGO

Streszczenie

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie miasta/gminy w tym uchwalenie planów zagospodarowania przestrzennego i planów miejscowych oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego należy do zadań własnych miasta/gminy. Odpowiedzialne koordynowanie działań w tym względzie wpłynie bez wątpienia na ład przestrzenny, a to przełoży się w konsekwencji na piękno i estetykę miejscowości tworzących Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi władz samorządowych oraz lokalnych społeczności na gospodarkę przestrzenną jako zintegrowany element planowania i rozwoju.

Słowa kluczowe: planowanie przestrzenne i urbanistyka, przestrzeń publiczna, lokalny krajobraz

THE QUALITY OF SPACE AND THE LOCAL LANDSCAPE ARE IMPORTANT ELEMENTS OF CULTURAL STATEMENT OF THE DYNÓW FOOTHILLS REGION

Summary

Shaping and pursuing spatial, regional policy on the territory of the city/commune including enacting the study of conditions and directions of spatial management and local plans are in the hands of local community. Responsible coordination of activities in this regard will have a treat impact on special order which has a direct effect on beauty and aesthetics of the localities that create The Association of the Dynów Foothills Touristic Communes.

The aim of this article is to draw the attention of local authorities and local communities on spatial planning as an integrated element of planning and development.

Keywords: special urban planning, communal area, local landscape

1. Wprowadzenie

Planowanie przestrzenne i urbanistyka odgrywają dużą rolę w kształtowaniu przestrzeni publicznej i lokalnego krajobrazu. Projektowanie urbanistyczne wpływa bez wątpienia na wizję regionu, w którym niebagatelną rolę odgrywa przyjazna przestrzeń

publiczna. Podniesienie jakości przestrzeni i estetyki zapewni lepszy wizerunek miejscowości wchodzących w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

Celem opracowania jest troska o jakość przestrzeni publicznej i lokalnego krajobrazu na przykładzie miejscowości wchodzących w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Zastosowane metody badawcze: ankiety, wywiady i obserwacje, pozwalają na obiektywną ocenę skuteczności zadań realizowanych w tym względzie.

2. Szacunek do jakości przestrzeni i lokalnego krajobrazu jako ważne zadanie dla samorządu

Projektowanie urbanistyczne znajduje umocowanie w wielu aktach prawnych, poczynając od ratyfikowanego dokumentu Unii Europejskiej, a więc przeznaczonego do wdrażania przez Polskę – „Karty Lipskiej” [16], ustawy o samorządzie gminnym [7], ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym [15], poprzez studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy [11], w którym określa się szczególnie obszary dla sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary przestrzeni publicznej [8]. Niebagatelne znaczenie odgrywa również poszanowanie dobrego sąsiedztwa i tworzenie pozytywnych relacji między terenami publicznymi a otaczającymi je nieruchomościami prywatnymi, rozumiane jako przeciwdziałanie oszpeceniu przestrzeni publicznej.

Warto też wymienić ustawę prawo ochrony środowiska [14], która zawiera prawie wszystkie zasady ogólnie rządzące prawem ochrony środowiska, jako dziedziną nauki oraz definicje i podstawowe pojęcia, które są wspólne dla wszystkich aktów prawnych z zakresu ochrony środowiska [2], ustawę o rewitalizacji [12], dzięki której ratuje się wiele zabytkowych obiektów, bez których Pogórze Dynowskie nie miałyby unikatowego charakteru. Na uwagę i podkreślenie zasługuje fakt, że w centrum zainteresowania rewitalizacji winien być człowiek i jego potrzeby w lokalnym otoczeniu, jak również i to, że najbardziej nieoceniony w rewitalizacji jest czas, z uwagi na to, że procesy przemian muszą trwać. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa z kolei przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opiekę nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków [13].

Wydaje się, że najważniejsze w tym wszystkim jest to, by przestrzeń publiczna, składająca się z ulic, placów i zabudowy, tworzyła logiczną strukturę, w której poszczególne elementy urbanistyczne mają swoją formę, smak i gust.

3. Przestrzeń publiczna jako element kultury regionu

Przestrzeń publiczna definiowana jest w Karcie Przestrzeni Publicznej (przyjętej przez III Kongres Urbanistyki Polskiej, Poznań 4/5 września 2009 r.), w kategoriach społeczno-ekonomicznych rozumiana jako dobro wspólnie użytkowane, celowo kształtowane przez człowieka, zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami, służące zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnych i ponadlokalnych [18]. O publicznym

charakterze przestrzeni decyduje zbiorowy sposób jej użytkowania. Przestrzeń publiczna jest dobrem posiadającym nie tylko specyficzne cechy użytkowe, ale jest miejscem transmisji produktów materialnych i niematerialnych zaspokajających różne potrzeby lokalne. Z tego względu jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla lokalnych społeczności [18]. W Karcie określono osiem zasad kształtowania i użytkowania przestrzeni publicznej miast, m. in.:

1. Maksymalizacja wartości miasta i jego nieruchomości.
2. Kompleksowe planowania miejscowe oraz projektowania urbanistyczne.
3. Społeczna partycypacja w tworzeniu narzędzi kształtowania i gospodarowania przestrzenią publiczną z aktywnym udziałem lokalnych społeczności w procesie sporządzania dokumentów planistycznych.
4. Równowaga w tworzeniu nowej przestrzeni publicznej w stosunku do rewitalizowanej przestrzeni historycznej.
5. Sprawiedliwy dostęp do przestrzeni publicznych i minimalizacja konfliktów przy ich tworzeniu oraz użytkowaniu.
6. Kształtowanie przestrzeni publicznych integrujących grupy społeczne z szacunkiem dla ich różnych potrzeb i systemów wartości.
7. Aktywne użytkowanie przestrzeni publicznych i ich wykorzystywanie do organizowania wydarzeń lokalnych [5].

Kultura Przestrzeni Publicznej w tym kultura budowlana, to suma wszystkich aspektów kulturowych, gospodarczych, technologicznych społecznych i ekologicznych, które wpływają na jakość i proces planowania oraz budowania [16]. Planowanie przestrzenne doprowadzić ma do utrzymania ładu w oddziaływaniu między miastami a obszarami przyległymi. Oddziaływanie to jest widoczne w postaci „rozlewania się miast (*urban sprawl*)” [4] poprzez przyłączanie sąsiednich miejscowości do miasta.

Podział zadań wynikający z ustroju instytucjonalnego państwa, w zakresie zarządzania przestrzenią, uwzględnia trzy poziomy planowania przestrzenią, to jest poziom ogólnopaństwowy, regionalny i gminny, nadając jednocześnie działaniom na szczeblu powiatu charakter komplementarny [3]. Kompleksową regulację, w odniesieniu do wszystkich jednostek terytorialnych i organów uprawnionych do wydawania decyzji, stanowi ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym [15], która wskazuje dwie kategorie wartości z różną mocą wpływające na rozwiązania przestrzenne. Są to [1]:

- ◆ ład przestrzenny i zrównoważony rozwój – objęte bezwzględną ochroną,
- ◆ wartości nieobjęte bezwzględną ochroną – do oceny których stosuje się normy o charakterze technicznym, ekonomicznym czy estetycznym.

Do najważniejszych działań władz publicznych w odniesieniu do przestrzeni publicznej należą:

- ◆ zapewnienie dostępu do przestrzeni i tworzenie takich form przestrzennych, które minimalizują wykluczenie i nieuzasadnioną konkurencyjność (w tym zwłaszcza),

- ◆ ochrona istniejącej struktury społecznej i przestrzeni, tradycji miejsca, lokalnej kultury i istniejących wartości obiektów i układów urbanistycznych, ochrona społecznej różnorodności, mieszanie grup społeczno-ekonomicznych, unikanie izolacji i segregacji oraz wspieranie słabszych grup społecznych,
- ◆ identyfikacja i wyrażanie w sposób formalny zbiorowych potrzeb i aspiracji mieszkańców wobec przestrzeni publicznej, zwłaszcza w procesach definiowania lokalnej polityki przestrzennej oraz tworzenia prawa miejscowego,
- ◆ wprowadzenie w życie narzędzi skutecznej realizacji planów zagospodarowania przestrzennego oraz instrumentów praktycznego wprowadzenia w życie zasad zrównoważonego rozwoju i porządku przestrzennego, wspierania rozwoju aktywności społecznych, kulturalnych i artystycznych, które są związane z przestrzenią publiczną, działają dzięki niej i ją wzmacniają,
- ◆ zwiększenie zainteresowania lokalnej społeczności jakością przestrzeni publicznej oraz usprawnienie interakcji między siłami rynkowymi a potencjałami oferowanymi przez przestrzenie publiczne, celem zbilansowania systemu wartości między sferę społeczną, kulturową i ekonomiczną, otwartych przez urządzenia reklamowe, informacyjne, drogowe i techniczne,
- ◆ traktowanie przestrzeni publicznej i jej przekształceń jako obszarów polityki zrównoważonego rozwoju, czyli miejsc, gdzie następuje optymalizacja użytkowanych zasobów: m.in. oszczędność wody, energii, zwiększanie bioróżnorodności, na równi w praktyce projektowej realizacyjnej i eksploatacyjno-zarządczej,
- ◆ bliska współpraca sektora publicznego i prywatnego w dziedzinie projektowania zabudowy zagospodarowania przestrzeni publicznej,
- ◆ stosowanie partnerstwa publiczno-prywatnego do realizacji złożonych projektów urbanistycznych współkreujących przestrzenie publiczne,
- ◆ ustalanie zasad i standardów decydujących o harmonii i porządku przestrzennym,
- ◆ ochrona interesu zbiorowego przed agresywnymi zachowaniami wobec przestrzeni publicznej, zawłaszczaniu i dewastowaniu przestrzeni,
- ◆ budowanie świadomości społecznej o roli przestrzeni publicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym i podnoszeniu jakości życia,
- ◆ motywowanie agencji i organizacji pozarządowych do działań na rzecz dbałości o przestrzeń publiczną [5].

Obowiązki państwa i władz publicznych, w odniesieniu do przestrzeni publicznej polegają także na przeprowadzeniu działań legislacyjnych, planistycznych i organizacyjnych przy wsparciu politycznym, instytucjonalnym i finansowym. Działania te muszą gwarantować rozwój partycypacji społecznej w planowaniu społeczno-gospodarczym oraz procesach decyzyjnych (*governance*) poprzez udostępnienie społeczeństwu informacji, uczynienie praw gospodarki przestrzennej, zintegrowane planowania przestrzenne, społeczno-gospodarcze i inwestycyjne [5].

Wydaje się, że gdyby bardziej doceniano rolę urbanistyki, to nie powstawałyby różne obiekty użyteczności publicznej, w tym centra handlowe, w których nie chce się być. Zdarza się, że w miejscowościach powstają inwestycje/reklamy zupełnie

niepasujące do siebie. Po ich zrealizowaniu niejednokrotnie zadajemy sobie pytanie, kto na to pozwolił „dziwolaży” zaburzając strukturę przestrzenną i architektoniczną miejscowości. Stąd też, zdaniem autora artykułu, celowym staje się wprowadzenie „standardów rozwoju urbanistycznego”.

Władze samorządowe oraz architekci i urbaniści poprzez docenianie znaczenia urbanistyki powinni zadbać o to, by wzbogacać region o nowe wartości przestrzenne, nie tracąc z pola widzenia klasycznych centrów miejscowości. To samorządowcy decydują o przeznaczeniu gruntów i sposobie ich zagospodarowania, o koordynowaniu projektowanych inwestycji w przestrzeni publicznej. Opracowują plany zagospodarowania przestrzennego i to oni muszą mieć świadomość tego, że wycinkowe plany nie tworzą spójnej jego wizji, że plan powstaje w przestrzeni częściowo już zurbanizowanej z konkretnym krajobrazem, z błędami popełnionymi wcześniej, ale też z wartościami, które niesie istniejąca przestrzeń publiczna. Plany powinny być tworzone dla mieszkańców a nie dla inwestorów, uwzględniając potrzeby lokalnej społeczności. Stąd ideałem byłoby, aby mieszkańcy świadomie zdawali sobie sprawę z korzyści, jakie może przynieść dla nich dobry plan.

Plan zagospodarowania przestrzennego jako element zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty [9] stanowi akt prawa miejscowego powszechnie obowiązującego, uchwalanego przez radę gminy dla danego terenu [10]. W przypadku braku planu zmiana zagospodarowania terenu odbywa się na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Pomimo znaczącej poprawy w tym względzie wydaje się, że większą uwagę powinno się przywiązywać do kształtowania przestrzeni publicznej i architektury miejscowości wchodzących w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Jeżeli coś zeszpecimy, to nawet najlepszy urbanista nie stworzy spójnej wizji miejscowości i nie zaprowadzi ładu przestrzennego. Obszar przestrzeni publicznej to obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych, ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określone w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy [6]. Nieprzemysłane działania w tym względzie to często „bomby” z opóźnionym zapłonem. Chaotyczna zabudowa zaburza strukturę przestrzenną i architektoniczną nie tylko poszczególnych miejscowości, ale i całego regionu.

Warto zatem sięgnąć do strategii rozwoju miejscowości czy planów ich odnowy, w których zapisane są ogólne sformułowania dotyczące tego, jak miejscowość powinna wyglądać i funkcjonować. Plan miejscowy to rodzaj umowy społecznej, który umożliwia publiczną dyskusję na temat kompleksowej wizji miejscowości lub jej fragmentów.

4. Analiza i ocena stopnia wdrażania polityki przestrzennej i krajobrazowej miasta/gminy

Badania empiryczne autora artykułu, ankiety skierowane do burmistrza i wójtów gmin oraz wywiady przeprowadzone z merytorycznymi pracownikami urzędów funkcjonujących w obszarze Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego,

składające się z 20 pytań z zastosowaniem systemu polegającego na potwierdzeniu lub negowaniu, odpowiedź: tak/nie lub w jednym przypadku % oraz wywiady przeprowadzone z pracownikami merytorycznymi zajmującymi się badanym obszarem w zakresie pytań zawartych w ankiecie, stanowią istotny element analizy skuteczności wdrażania w życie przepisów prawa z zakresu szeroko rozumianego planowania przestrzennego.

Na 6 badanych jednostek – członków Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego 5 nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego miasta/gminy:

1. Miasto Dynów,
2. Gmina Dydnia,
3. Gmina Dubiecko,
4. Gmina Krzywca,
5. Gmina Nozdrzec.

Pocieszające natomiast jest to, że 5 jednostek posiada studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy:

1. Miasto Dynów,
2. Gmina Dynów,
3. Gmina Dubiecko,
4. Gmina Krzywca,
5. Gmina Nozdrzec.

Wszystkie badane jednostki samorządowe, wchodzące w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, posiadają sporządzone plany miejscowe i prowadzą rejestr tych planów, szkoda tylko, że żadna z nich nie posiada planu rewitalizacji jako szczególnej formy planu miejscowego.

5 jednostek nie posiada ustalonych zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury/tablic reklamowych:

1. Miasto Dynów,
2. Gmina Dynów,
3. Gmina Dydnia,
4. Gmina Dubiecko,
5. Gmina Nozdrzec,

jak również 4 jednostki nie posiadają wyznaczonych obszarów przestrzeni publicznej i obszaru funkcjonalnego o znaczeniu lokalnym jako obszaru istotnego dla polityki przestrzennej miasta/gminy:

1. Miasto Dynów,
2. Gmina Dynów,
3. Gmina Dubiecko,
4. Gmina Nozdrzec.

Na 6 badanych jednostek przy podejmowaniu decyzji planistycznych 5 korzystało z opinii Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej jako organu doradczego:

1. Gmina Dynów,
2. Gmina Dubiecko,
3. Gmina Dydnia,
4. Gmina Krzywca,
5. Gmina Nozdrzec.

Generalnie poza jednym przypadkiem jednostki samorządu terytorialnego podczas realizacji inwestycji celu publicznego nie zawierały umów urbanistycznych. Wszystkie badane jednostki prowadziły postępowanie administracyjne w sprawie ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego, warunków zabudowy i zagospodarowania terenu, wydawały decyzje administracyjne i prowadziły stosowne rejestry z tego zakresu spraw.

Żadna z badanych jednostek nie opracowała dokumentu pod nazwą „Zasady i wytyczne dotyczące umieszczania reklam i informacji wizualnej w przestrzeni publicznej miasta/gminy”, jak również nie wykonała inwentaryzacji istniejących reklam, szyldów pod kątem ich legalności – co zostało poparte wynikami ankietowymi i wywiadami z merytorycznymi pracownikami. Na podkreślenie i uwagę zasługuje fakt, że według oceny badanych jednostek zdecydowana większość reklam/szyldów 80% znajduje się na terenach prywatnych. Żadna z jednostek samorządowych nie wprowadziła opłaty reklamowej, nie nakładała na reklamodawców kar finansowych, jak również żadna z nich nie sporządzała audytu krajobrazowego.

Na 6 badanych jednostek w 3, tj. w:

1. Mieście Dynów,
2. Gminie Dubiecko,
3. Gminie Krzywca,

określone zostały strefy ochrony krajobrazu, a w 4, tj. w:

1. Mieście Dynów,
2. Gminie Dynów,
3. Gminie Dubiecko,
4. Gminie Krzywca,

określono zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i parki krajobrazowe. Z obserwacji autora wynika, że we współczesnych miejscowościach zmniejsza się rola dawnych centrów z rynkami, które kiedyś były ogniskiem życia społecznego. Miejscowości funkcjonowały inaczej, nie było samochodów, rynek był miejscem handlu i wymiany informacji. Była większa potrzeba życia miejscowości i kontaktów międzyludzkich. Handel skupiał się w centrum, a miejscowości były pełne życia. Obecnie centra handlowe stanowią konkurencję dla „serc” miejscowości. Na rynku czy w sklepiku nie wymieniamy już informacji. Po zakupy jeździmy na obrzeża. Dlatego też wydaje się,

że zarówno architekci, jak i urbaniści powinni proponować atrakcyjne rozwiązania, w których nowe inwestycje nie „szpecą” miejscowości, ale je wzbogacają o nowe wartości przestrzenne.

Zawarte w tym opracowaniu wyniki badań ankietowych, wywiady z merytorycznymi pracownikami oraz prowadzone przez autora artykułu badania empiryczne są próbą pokazania efektów praktycznego i świadomego planowania przestrzeni publicznej oraz próbą znalezienia powiązań pomiędzy działalnością miasta/gminy jako jednostki samorządu terytorialnego a jej odbiorem w codziennym życiu członków wspólnot samorządowych – członków Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

Z uwagi na ograniczone możliwości edytorskie autor artykułu nie ujmował w sposób rozszerzający wszystkich odpowiedzi ankietowych. Niemniej starał się skupić na istocie badanego obszaru, nie wchodząc nazbyt w szczegóły, które mogą być przedmiotem kolejnych rozważań.

Na podstawie przeprowadzonych badań w jednostkach samorządu terytorialnego będących członkiem Związku stwierdzić trzeba, że w sposób permanentny należy pracować nad świadomością znaczenia urbanistyki i architektury w życiu regionu, traktując je jako dobro wspólne dla szeroko rozumianego komunikatu kultury.

5. Podsumowanie

Troska o przestrzeń publiczną, jako dobro ponadczasowe, powinna być wyrazem działań zarówno władz samorządowych, jak i lokalnych społeczności.

Doświadczenia ostatnich lat potwierdzają znaną od dziesięcioleci zasadę, że tylko plany potrafią utrzymać w ryzach inwestorów i architektów. Świadome przestrzenne kształtowanie miejscowości wymaga dużego wysiłku, konsekwencji w działaniu i przezwyższania wielu trudności. Poprawa jakości przestrzeni oraz wizerunek miejscowości to ważny element komunikatu kultury. W przestrzeni miejscowości poza funkcjonalnością, potrzebne są logiczna struktura i piękno, a to właśnie osiąga się poprzez projektowanie urbanistyczne.

Zdaniem autora w najbliższej perspektywie czasowej niebagatelne znaczenie będzie miał aktualnie tworzony Podkarpacki System Informacji Przestrzennej, którego celem będzie utworzenie regionalnego oraz powiatowych węzłów infrastruktury informacji przestrzennej spełniających obowiązujące w Polsce przepisy prawa w zakresie tworzenia i wykorzystania dostępu do informacji przestrzennej. Projekt jest realizowany w ramach 2 osi priorytetowej „Cyfrowe Podkarpacie” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 [17].

Warto zatem inwestować w gospodarkę przestrzenną, bo to zwróci się po latach wyglądem miejscowości i całego regionu, a tym samym jakością życia mieszkańców. Dobrze urządzona przestrzeń publiczna ma zasadniczy wpływ na wartość miejscowości czy w dalszej konsekwencji wartość nieruchomości.

Mając na uwadze całość powyższej tematyki, należy założyć, że omawiana problematyka pozwoli władzom lokalnym na bardziej świadomy i pełniejszy wgląd w zakres omawianych spraw.

Bibliografia

1. Bąkowski T., *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Komentarz, Zakamycze, Kraków 2004*, s. 15–16.
2. Gruszecki K., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz, WK 2016*, wydanie IV, s. 6.
3. Niewiadomski Z., *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu, LexisNexis, Warszawa 2003*, s. 77.
4. Nowak M.J. (red.), Skotarczak T., *Zarządzanie miastem. Studium ekonomiczne i organizacyjne, CeDeWu, Warszawa 2010*, s. 115.
5. Polska Rada Architektury, Stowarzyszenie Architektów Polskich, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Izba Architektów RP, *Polska polityka architektoniczna, polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*, wydanie II poprawione i poszerzone, Warszawa 2011, s. 46–47.

Akty normatywne

6. Art. 2 pkt 6 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778).
7. Art. 7. ust. 1 pkt 1 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 446).
8. Art. 10 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778).
9. Art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 446).
10. Art. 40 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 446).
11. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2004 r., Nr 118, poz. 1233).
12. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777).
13. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446).
14. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r., poz. 672).
15. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778).

Źródła internetowe

16. <http://recettesiam9.cstb.fr/rfsc-community/fileadmin/RFSC/docs/leipzig-Polish.pdf>, (dostęp: 14.05.2016).
17. <http://www.podkarpackie.pl/index.php/si/4178-trwaja-prace-przygotowujace-do-realizacji-projekt-podkarpacki-system-informacji-przestrzennej> (dostęp: 20.06.2016).
18. http://www.tup.org.pl/download/2009_0906_KartaPrzestrzeniPublicznej.pdf (dostęp: 01.07.2016).